

Probna istraživanja na lokalitetu Ivandvor na trasi autoceste 5 C u 2005.

Trial Excavation on Ivandvor Site on Motorway Route 5C, 2005

Stručni rad / Professional paper
Goranka Lipovac Vrkljan
Bartul Šiljeg

Primljeno/Received: 15. 1. 2006.
Prihvaćeno/Accepted: 22. 2. 2006.

Na trasi buduće autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo, tijekom ljetnih i jesenskih mjeseci 2005. godine, Institut za arheologiju je, a na poziv Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, proveo zaštitna probna istraživanja na lokalitetu Ivandvor. Probna su se istraživanja odvijala unutar dviju vremenskih etapa. Tijekom prve etape, istražen je prostor unutar stacionaža 63+250 do 62+700 km i 63+800 do 64+250 km, dok je tijekom druge etape istražen prostor unutar stacionaža 62+700 do 62+250 km. Na navedenom prostoru provedeni su probni uzdužni rovovi duž osi glavne trase ceste, uzdužni rovovi na petlji, nadvožnjaku i poprečnim pristupnim cestama. Na glavne uzdužne rovove, svakih pedesetak metara, provedeni su i poprečni rovovi. Prema prvim preliminarnim rezultatima, može se utvrditi da se, na lokalitetu Ivandvor, unutar stacionaže 63+250 do 62+700 km, nailazi na arheološke objekte i građu koja vremenski pripada razdoblju rimske antike, srednjeg vijeka i razdoblju prapovijesti. Na istome lokalitetu, unutar stacionaža 62+700 do 62+250 km, zabilježeni su arheološki objekti i pokretni arheološki materijal koji se, prostorno i vremenski, nadovezuju na antičke nalaze s prostora prethodne stacionaže. Na temelju prvih arheoloških saznanja, na lokalitetu Ivandvor za očekivati je nalaz ostataka znatnijeg rimskog ruralnog naselja iz vremena prvih stoljeća po Kristu.

Ključne riječi: probna istraživanja, Ivandvor, 5 C, srednji vijek, antika, starčevačka kultura
Key words: Trial Excavation, Ivandvor, 5C, Middle ages, Roman period, Starčevo Culture

Na poziv Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Institut za arheologiju proveo je tijekom ljeta i jeseni 2005. godine probna zaštitna istraživanja na lokalitetu Ivandvor, smještenom unutar trase buduće autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo¹.

Arheološki lokalitet Ivandvor smješten je na zao-bilaznici Đakovo, neposredno uz sam grad (3,5 km zapadno od Đakova), na cesti za Selce Đakovačke i Ergelu Ivandvor. Dio prostora lokaliteta smješten je na povišenoj terasi, a dio se lokaliteta pruža zaravnjenim terenom. Lokalitet je, kao spomenik kulture, preventivno zaštitio nadležni Konzervatorski odjel u Osijeku, unutar navedenih stacionaža.

Arheološkim rekognosciranjem (površinskim pregledom terena), koje je provedeno prije probnih zaštitnih arheoloških istraživanja, uočeno je da se na ovome lokalitetu nailazi na brojne keramičke i opekarske ulomke, razdoblja prapovijesti, antike i srednjega vijeka². S obzirom na brojnost i obilježja arheološkoga pokretnog ma-

terijala, zaključeno je da prije samih zaštitnih istraživanja treba provesti probne rovove, kako bi se utvrdilo prostiranje samog lokaliteta.

Istraživanja na trasi buduće autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo, na lokalitetu Ivandvor, koje je proveo Institut za arheologiju, odvijala su se tijekom dviju istraživačkih etapa. Vremenski su ovisile o dinamici provedbi niza logističkih predradnji od strane naručitelja i financijera³. U prvoj etapi od 8. do 22. srpnja 2005. istražen je prostor lokaliteta unutar stacionaža: 63+250 do 62+700 km i 63+800 do 64+250 km⁴. U drugoj etapi od 14. do 26. rujna 2005. istražen je prostor lokaliteta unutar stacionaža: 62+700 do 62+250 km⁵. Probna arheološka istraživanja provedena su metodologijom probnih rovova i kao takva bila su ograničenih obilježja. Na trasi buduće autoceste provedeni su uzdužni rovovi

1 Projekt zaštitnih probnih istraživanja na dionici buduće trase autoceste: Đakovo – Ivandvor, financirale su Hrvatske autoceste, a naručitelj probnog arheološkog istraživanja bila je Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH. Provedbu probnih istraživanja nadzirao je nadležni konzervatorski odjel u Osijeku. Zahvaljujući svakodnevnoj suradnji s kolegama mr. sc. Zoranom Wieweghom, glavnim konzervatorom u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH i kolegicom Vesnom Kezunović, arheologinjom - konzervatoricom iz Konzervatorskog odjela u Osijeku, zaštitna su istraživanja uspješno provedena, čemu svjedoče preliminarni rezultati izneseni u Izvješću o probnim zaštitnim istraživanjima na lokalitetu Ivandvor, predani nadležnom Ministarstvu kulture RH i nadležnom Konzervatorskom odjelu u Osijeku.

2 Tijekom proljeća 2005. g. u rekognosciranju lokaliteta Ivandvor sudjelovali su kolege dr. sc. Marko Dizdār, znanstveni suradnik Instituta za arheologiju, mr. sc. Jacqueline Balen iz Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vesna Kezunović arheologinja konzervatorica i mr. sc. Zoran Wiewegh.

3 Potreba provedbe dviju, vremenski odvojenih, etapa probnih istraživanja na lokalitetu Đakovo - Ivandvor proizašla je iz određenih tehničkih poteškoća tijekom pripreme samog terena lokaliteta za njegovo istraživanje. Pomoć pri rješavanju povremenih nenadanih situacija svesrdno su nam pružili kolege Zoran Wiewegh i Vesna Kezunović, na čemu im od srca zahvaljujemo.

4 Tijekom prve etape istraživanja od 8. do 22. srpnja 2005., uz voditelja istraživanja dr. sc. Bartula Šiljega iz Instituta za arheologiju, sudjelovali su: Maja Šunjić, diplomirana arheologinja i studenti arheologije Asja Tonc, Dalibor Kereš, Andreja Kudelić i Kristina Grubišić. U radovima pri arheološkom probnom istraživanju sudjelovalo je 10 radnika iz Đakova i neposredne okolice.

5 Tijekom druge etape istraživanja od 14. do 26. rujna 2005., uz voditeljicu istraživanja dr. sc. Goranku Lipovac Vrkljan iz Instituta za arheologiju, sudjelovali su: Antonija Mažuranić, dipl. arheologinja, apsolvantice arheologije Tihana Pavlek, Mira Vujović i Josip Bulog, diplomirani arheolog. U radovima pri arheološkom probnom istraživanju sudjelovalo je 10 radnika iz Đakova i neposredne okolice.

i to: duž osi glavne trase autoceste, na njenoj sjevernoj petlji, južnom joj nadvožnjaku i poprečnim pristupnim cestama. Na te uzdužne rovove, provedeni su i probni poprečni rovovi, svakih 50 metara (ovisno o terenskoj dostupnosti, s obzirom na podzemne vodene tokove i vremenske uvjete)⁶. Na određenim prostorima između uzdužnih i poprečnih rovova, a gdje arheološka situacija nije bila u potpunosti jasno definirana, postavljene su probne sonde radi kontrole.

Pri skidanju oranog sloja korišten je bager. Debljina tog sloja ovisila je o prethodnom tretiranju oranice. Prosječna mu je debljina iznosila oko 30-ak centimetara. Uočeno je da se na pojedinim položajima, posebno unutar stacionaža 62+700 do 62+250 km, radi o vrlo debelom oranom sloju (duboko oranje), od gotovo sedamdeset centimetara. Na tim se položajima arheološka građa pronalazi u preokrenutom sloju, što upućuje da je došlo do narušavanja same stratigrafske slike. Nakon sloja humusa, uslijedila je pojava obrisa arheoloških objekata kao i pojava pokretne arheološke građe. Arheološki objekti nisu otvarani i pražnjeni, već su im označeni položaji, ucrtani su i uzete su im visine. Kako je već navedeno, na pojedinim položajima unutar rovova, spuštalo se do zdravice s razlogom utvrđivanja visine njene pojave, a poradi potrebitih proračuna za buduća sustavna istraživanja. Nažalost, unutar pojedinih rovova nije bilo moguće precizno utvrditi obrise arheoloških objekata, posebno zbog vremenskih nepogoda. Neprestana kiša tijekom druge etape istraživanja onemogućila je izradu točne nacrtne situacije kod nekolice objekata⁷. Terenska je dokumentacija vođena prema službenim obrascima Ministarstva kulture i prema obrascima Instituta za arheologiju. Pokretni arheološki nalazi su prikupljeni, primarno obrađeni i prosljeđeni na daljnju obradu i analizu.

IVANDVOR: I. ETAPA

– PROSTOR LOKALITETA IZMEĐU STACIONAŽA: 62+700 do 63+250 i 63+800 do 64+250 km

– METODOLOGIJA PROBNOG ISTRAŽIVANJA – PROBNJI ROVOCI

Probna arheološka istraživanja na lokalitetu Ivandvor duž zaštićenog prostora unutar stacionaža 62+700 do 63+250 i 63+800 do 64+250 km, imala su za cilj utvrditi obilježja i rasprostranjenost lokaliteta. Poradi toga, obavljana su samo odabrana arheološka iskopavanja pojedinih stratigrafskih jedinica.

Probna arheološka istraživanja provedena su sustavom rovnog iskopa, a prema sljedećem planu:

- 1) duž središnje osi trase ceste u cijelosti je proveden i istražen uzdužni rov, obavljena su i istraživanja uzdužnim rovom na prostoru nadvožnjaka, označeni *nadvožnjak istok i nadvožnjak zapad*;
- 2) svakih 50 m duž središnje osi trase ceste, nadvožnjaka i petlje označene su dionice kao sektori (I-

X), a oni su podijeljeni na odjeljke S i J, s obzirom na sjevernu ili južnu stranu njihova pružanja, a prema uzdužnoj osi trase ceste.

- 3) svakih 50 m na uzdužnu trasu ceste provedeni su poprečni rovovi dužine oko 40-ak m. U dokumentaciji ih označavamo kao poprečne rovove na granici sektora ili unutar sektora prema potrebi;
- 4) poradi dobivanja jasnije slike otvorene su dvije sonde (1 i 2) u sektoru I.

Tijekom provedbe probnih rovova slijedila je standardna metoda i tehnologija probnih zaštitnih arheoloških istraživanja. Na prostoru lokaliteta koristio se raster zaštićene površine Hrvatskih autocesta. Potom je fotografirana početna situacija lokaliteta. Slijedio je bagerski iskop oranog sloja. Od predviđena dva bagera, korišten je uglavnom mali bager širine žlice 90 cm. Veliki bager širine žlice 95cm, korišten je koliko su dopuštali vremenski uvjeti (u kišne dane taj bi se bager ukopao u blato). Skidan je gornji, orani sloj debljine 30-ak cm. Zatim je obavljeno ručno poliranje površine. Svaka promjena u strukturi i boji površine je zabilježena, te prema obilježju unesena u arheološku dokumentaciju i fotografirana. Uzimane su potom visine nalaza. Pri označavanju i fotografiranju arheoloških nalaza objekata korištene su: trasirke, mjerne jedinice, kompas i pločice s oznakom imena lokaliteta, datuma, stratigrafske jedinice i visine. Potom su nalazi crtani u mjerilu 1:20 ili veći, 1:50.

Dokumentacija prve etape probnog istraživanja lokaliteta Ivandvor od 8. do 26. srpnja 2005. zabilježila je 173 stratigrafske jedinice (od 001. do 173), a to su: slojevi (7), ukopi (81) i zapune (85) arheoloških objekata.

Od slojeva postoje dva koja se uvijek javljaju na ovakvim lokalitetima, a to su: humus (SJ 001) i zdravica koja zbog veličine lokaliteta na pojedinim dijelovima ima različita svojstva. To je uglavnom ilovica, s manjim ili većim postotkom željeznih oksida odnosno pijeska (SJ 002 i SJ021 pjeskovita, svijetlosmeđa/žuta glina, 10 YR 6/g, brownish yellow).

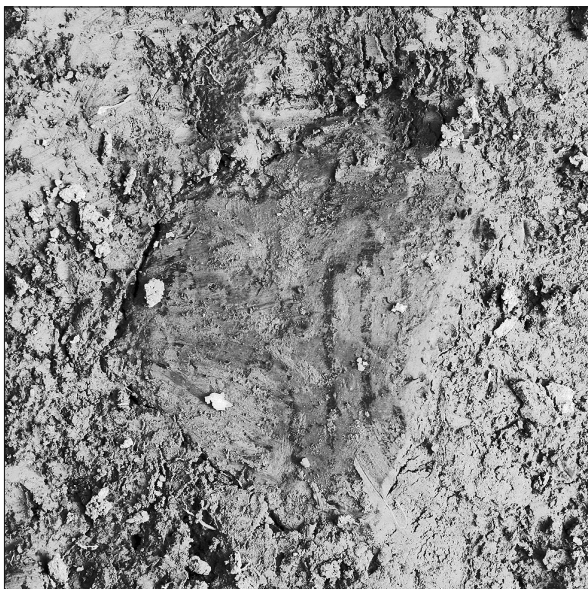
Sljedeći je naplavni sloj (SJ 022) tamnosmeđe do crne zemlje (5 Y 3/1 very dark gray). To je naplavina potoka, danas reguliranoga kanala, ali se u šumi Đakovački gaj vidi dio prirodnog vodotoka. Pruža se uz taj kanal i zabilježen je u sektoru I. i sondi 2. Vjerojatno dio istog sloja je sloj (SJ 132), na dijelu gdje zapadni krak nadvožnjaka dolazi do kanala. Ponešto je drukčijih svojstava (5 Y 3/1, very dark gray), vjerojatno zbog udaljenosti između ta dva dijela. Naplavinski sloj u oba dijela sadrži dosta lijepa, keramike te ponešto stakla i metala. Na dijelu glavne osi autoceste sloj je dublji i koso pada prema današnjem kanalu, a na dijelu nadvožnjaka je plići i položenije pada prema kanalu.

Arheološki najznačajniji je kulturni sloj (SJ 163) na istočnom kraku nadvožnjaka, debljine 20-ak centimetara. To je antički sloj tamnosive do crne boje (5 Y 2,5/1 black), proteže se dobrim dijelom rova približno 50 m, na različitim dubinama kao posljedica preoravanja. U njemu se nalazi komadića cigle, gara, ulomaka keramike. Keramika je uglavnom antička, ali se nalazi i prapovijesne (kasnobrončanodobne). Prema poprečnim rovovima na tom dijelu sloj se širi i izvan dijelova trase nadvožnjaka.

Sloj (SJ 090) javlja se u sektoru X i poprečnim rovovima istog sektora. To je kompaktni sloj sivkasto-smečkaste boje (10 YR 3/2 very dark grayish brown), s rijetkim primjesama usitnjenog lijepa i keramike, a javlja se ispod humusa na 35 cm od površine. Vjerojatno se radi o sloju koji je nastao kopanjem kanala na istočnoj

⁶ Sama konfiguracija terena i vremenski uvjeti znatno su otežavali arheološka istraživanja tijekom obje etape. Teren lokaliteta Ivandvor, iznimno je bogat podzemnim vodama, što se zapazilo prilikom otvaranja probnih rovova. Podzemne su vode ispunile rovove do njihove gornje površine tijekom samo nekoliko sati. Usto, neprestana kiša otežavala je pražnjenje nakupljene vode iz rovova (kako ručno, tako i pumpnim strojnim sustavom).

⁷ Prilikom probnih zaštitnih istraživanja tijekom prve, a posebno tijekom druge etape, za crpenje vode iz rovova korištene su ručne i strojne vodocrpke. Rezultati tih pokušaja bili su neznatni, s obzirom da su se rovovi, istodobno kako bi ih crpke ispraznile, punili podzemnim vodama. Ovom prilikom zahvaljujemo na pomoći Edwardu Milkoviću i njegovoj tvrtki Imitor d.o.o., koji su nam tijekom cijelog istraživanja pružali stručnu i tehničku pomoć u iscjedivanju terena i rovova.

Sl. 1. Ulomak slikane starčevačke keramike iz SJ 105

Fig. 1. A fragment of painted starčevo pottery from SU 105

granici parcele, prema kazivanju djelatnika ergele 70-ih godina 20-og stoljeća. Iskopana zemlja nije razvučena pa se stvorio sloj od tadašnjeg humusa. Kako je sloj prekrpio dvije antičke jame SJ 101 i SJ 164 u sektoru X, kazivanje djelatnika ergele se čini vjerodostojnom.

Ispražnjene su pojedine zapune u cijelosti ili djelomično poradi utvrđivanja dubine i sastava. Zapuna (SJ 003) u sondi 1 pokazala se prema sastavu keramike kasnosrednjovjekovna. Zbog različitosti zapune razdvojena je na više stratigrafskih jedinica, ali se čini da se radi o srednjovjekovnoj jami (SJ 004) u koju su dospjeli i pojedini komadi prapovijesne keramike (sopot). Ispražnjen je i (SJ 005) jer se nalazi na kosom dijelu sektora I, no nije dao nikakve odredljivije nalaze. Radi se o ostacima jame za stup. Ispražnjena je manja jama (SJ 017) u kojoj je nađena terra sigillata, ali bez drugih nalaza. Djelomično su istražene antičke jame SJ 063 i SJ 164 koje su dale dosta keramike željeznih i brončanih predmeta, novac i staklenu narukvicu. Ako je suditi po ove dvije jame, treba računati na veću količinu antičke keramike na uglavnom antičkom lokalitetu. Keramika iz jame SJ 105 na zapadnom kraku nadvožnjaka dala je slikane keramike starčevačke kulture (sl. 1).

U vezi s ukupnom situacijom na dijelu lokaliteta između stacionaža od 62+700 do 63+250 km, treba istaknuti antički kulturni sloj na istočnome kraku nadvožnjaka kao jedini koji se očuvao na lokalitetu. Na ostalom dijelovima taj sloj je stradao poradi erozije i u novije vrijeme intenzivne obrade zemljišta. Slojevi naplavine uza zapadni kanal parcele dali su dosta očuvane keramike, poglavito srednjovjekovne kao i iz drugih razdoblja. Sloj uz istočni dio parcele je bitan zbog računanja strojnog iskopa.

Lokalitet na ovoj parceli može se podijeliti na tri vremenske i površinske cjeline. Uza zapadni kanal parcele do udaljenosti od 100-tinjak metara nalazimo isključivo kasnosrednjovjekovne jame. Dalje prema istočnome dijelu pojavljuju se isključivo antički nalazi odnosno sloj (na osnovom dijelu autoceste i istočnom kraku nadvožnjaka). Starčevo se nalazi na dijelu zapadnoga kraka nadvožnjaka i to na njegovu najuzvišenijem dijelu. Moguće je da se starčevački ostaci pojave i na drugim mjestima parcele, jer se ovdje nailazi na nalaze tipične za starčevačku kulturu.

Sl. 2. Dio uzdužnog rova na dijelu lokaliteta između stacionaža 63+800 do 64+250 km

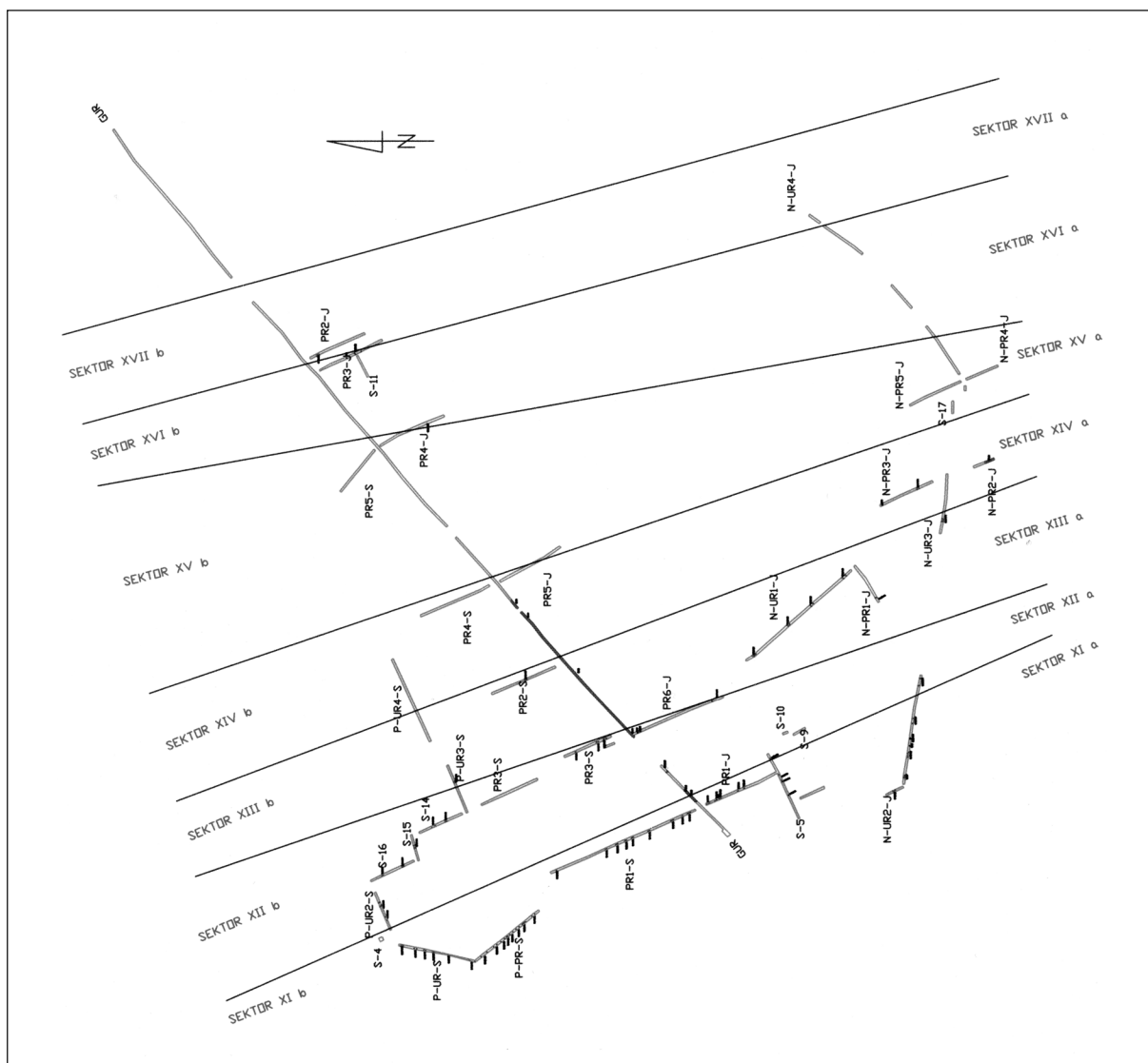
Fig. 2. Part of trench on a part of a site between stretches 63+800 – 64+250 km

Sl. 3. SJ 227, vapnara (antička?), pruža se ispod južnog profila

Fig. 3. SU 227, limekiln (antique), extends below southern profile

Dio lokaliteta između stacionaža 63+800 do 64+250 km nije dao nikakve nalaze. Taj dio terena nalazi se na izrazitu podvodnom terenu i do 80-ih godina korišten je za topolik. Ni sustav drenaža nije pomogao u poboljšanju kvalitete tla, tako da je ostao dio s najslabijim prinosom u sklopu bivšeg kombinata. Sve da je i bilo kakvih arheoloških ostataka, uništiti bi ih duboko oranje od 1 m dubine, izvedeno 60-ih godina za potrebe sadnje topola (pričanje seljana iz Đakovačkih Selaca koji je bio očevidac događaja). Potvrdu smo našli u probnim rovovima, gdje se lijepo vidi dubina i pravac oranja.

Etapa II

Phase II

IVANDVOR II. etapa

PROSTOR LOKALITETA IZMEĐU STACIONAŽA: 62+700 do 62+250 km

Tijekom druge etape istraživanja lokaliteta Ivandvor, zabilježeno je 126 stratigrafskih jedinica: slojevi, zapune i ukopi arheoloških objekata.

Probna zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Ivandvor duž prostora unutar stacionaža 62+700 do 62+250 km, imala su za cilj utvrditi obilježje i rasprostranjenost lokaliteta. Prostor trase buduće autoceste koji je zahvaćen unutar ovih stacionaža, predstavlja iznimno složenu terensku situaciju. Uz glavnu trasu autoceste, na ovom je prostoru predviđena trasa sjeverne petlje te trasa južnog nadvožnjaka. Kako bi se što jasnije orijentalo, izrađen je plan istraživanja. Svakih 50 m određene su pojedine dionice i to: duž središnje osi glavne trase ceste, nadvožnjaka i petlje, označivši ih kao sektore. Oni su potom podijeljeni na odjeljke S i J, s obzirom na sjevernu ili južnu stranu njihova pružanja, a prema osi uzdužne trase ceste (započevši do istoka sa sektorom XI a i XI b do sektora XX a i XX b, a nastavljajući se na sektore prve faze probnih istraživanja Ivandvor).

Unutar sektora pružaju se probni rovovi: glavni i uzdužni rovovi, kako na glavnoj trasi buduće autoceste, tako na sjevernoj petlji i južnom nadvožnjaku. Duž središnje osi trase ceste u cijelosti je proveden i istražen

glavni uzdužni rov, u dužini od 450 m, u dokumentaciji označen: GUR-1 - glavni uzdužni rov. Uzdužni rovovi provedeni su i na prostoru nadvožnjaka i petlje, u dokumentaciji označeni: N-UR- J - nadvožnjak - uzdužni rov na jugu i P-UR-S - petlja - uzdužni rov na sjever. Na početku svakog sektora (svakih 50 m) na uzdužnu trasu ceste, nadvožnjak i petlju, provedeni su poprečni rovovi, dužine 30 m. U dokumentaciji ih označavamo PR - S ili PR - J, ovisno o orijentaciji prema glavnom uzdužnom rovu, uz predznakom N ili P, ovisno radi li se o poprečnim rovovima na prostoru nadvožnjaka (N) ili petlje (P).

Pojavom znatnije koncentracije nalaza ili u slučaju sterilnog terena, provedeni su i manji kontrolni rovovi, poglavito kako bi se jasno utvrdilo rasprostiranje pojave nalaza unutar lokaliteta (slučaj sa sjevernom petljom). Označavani su kao sonde s rednim brojevima.

Tijekom provedbe probnih rovova koristila se standardna metoda i tehnologija probnih zaštitnih arheoloških istraživanja. Prvobitno je na prostoru lokaliteta označen sam raster zaštićene površine. Prijenosom izmjere dužine jednog sektora, oni su označeni svakih 50 metara duž osi glavne trase ceste, nadvožnjaka i petlje. Potom se pristupilo fotografiranju početne situacije na terenu lokaliteta.

Slijedio je bagerski iskop oranog sloja. Od predviđena dva bagera, korišten je većinom mali bager širine žlice 60 cm. Veliki bager je korišten tek povremeno, koliko su dopuštali vremenski uvjeti (za kišnih dana

taj bi se bager ukopao u blato). Skidan je gornji, orani sloj debljine 30-ak cm. Na pojedinim prostorima lokaliteta uočena je znatnija debljina oranog sloja, gotovo 70-ak centimetara. Slijedilo je ručno poliranje površine. Svaka promjena u strukturi i boji površine je zabilježena, te je prema obilježju unošena u arheološku dokumentaciju, određene su visine i fotografirana je situacija.

Na pojedinim mjestima, spuštalo se do veće dubine, 50-70 cm, kako bi se utvrdila visina pojave zdravice i provjerili se kulturni slojevi.

Zapune objekata i nalaza jama zbog ograničena vremena istraživanja i vremenski nepogodnih uvjeta (neprestane kiše) nisu praznjene, već samo zabilježeni. Iz sloja iskopa kao i sa same površine nalaza, prikupljena je keramika, metalni predmeti i uzorci gara. Svi nalazi su u postupku obrade: spajanja, crtanja, tuširanja, konzervacije, analize C14, ucrtavanja u program AutoCAD 2004.

Sve stratigrafske jedinice probnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Ivandvor – etapa II. (stacionaže 62+700 do 62+250 km), nastavljaju se na brojevni niz iz prethodnoga probnoga arheološkog istraživanja istog lokaliteta. Druga etapa započela je sa stratigrafskom jedinicom SJ 174.

Na cijeloj površini probnih rovova zabilježen je prvi sloj – SJ 001 i utvrđeno je da se radi se o oranom sloju, humusu, smeđe boje. Ispod ovog sloja, gotovo na cijeloj površini istraženih rovova, nalazi se SJ 002 - zdravica, svijetlosmeđe/žućkaste boje.

Za određenje moguće stratigrafske slike lokaliteta na samom početku istraživanja provedeno je sondažno ispitivanje na manjem uzorku. Na prostoru sjeverne petlje, pri samom kraju njene vanjske trase (između stacionaže 62 + 700 km i 62 + 650 km), otvorena je manja sonda 2 x 2 m, SJ 174, sonda 4., sektor XI b. Apsolutna terena na ovom dijelu iznosi 114,29 m/nm. Zdravica je zabilježena na 113, 30 m/nm. Arheološki nalazi nisu zabilježeni.

Na prostoru glavnoga uzdužnog rova, GUR – 1, u sektorima: sektor XI a i b, sektor XII a i b i sektor XIII a i b, nakon sloja humusa (SJ 001), zapažena je pojava veće koncentracije ulomaka keramike, kućnog lijepa i graditeljske keramike. Keramika je narančasto-crvenkaste boje ili sivo-pepeljaste. Prema strukturi i obliku, možemo zaključiti da se radi o keramici obilježja rimskoga provincijalnog rada. Posebno je zanimljiva situacija unutar SJ 209 i SJ 214. Na apsolutnoj nadmorskoj visini od 112,88 do 113,08 m naišlo se na kulturni sloj. Osim ulomaka keramike, opeke i dosta kućnog lijepa, pojavili su se znatniji tragovi gara. Pokušaj određenja mogućega arheološkog objekta nije pružio zadovoljavajuće rezultate, osim jasne pojave jame na samom početku kulturnog sloja. Prema navedenim nalazima i situaciji u profilima, moguće je predmnijevati širenje ovoga rimskodobnoga kulturnog sloja, prema sjeveru i jugu. O tome svjedoče i nalazi nekoliko jama i stupova koji su zabilježeni unutar poprečnih rovova na glavni uzdužni rov. Na prostoru poprečnog rova na glavni uzdužni rov – PR 1 – J sektor XI a/XII a, zabilježena je jama ukopa stupa, SJ 183 – zapuna ukopa SJ 184 (na visini od 112,75 m/nm), kružnog oblika. Slijedeća jama ukopa stupa zabilježena je kao SJ 185 – zapuna ukopa SJ 186, a radi se o manjoj bubrežastoj jami (112,77 m/nm) s tragovima gara i nekoliko sitnijih ulomaka provincijalne rimske keramike. Slijedi druga jama ukopa stupa, SJ 187 – zapuna ukopa SJ 188 s oskudnim tragovima gara i neznatnim nalazima ulomaka keramike. U neposrednoj blizini ovih ukopa stupova, u kontrolnom se profilu javila znatnija količina kućnog lijepa, opeke i keramike, što je označeno novom stratigrafskom jedinicom SJ 189 – zapuna ukopa SJ 190. Prema obrisu promjene boje,

neposredno iza SJ 189 slijedi još jedna jama ili je moguće riječ o jednoj većoj jami koja se proteže od SJ 189 do SJ 192. Kako te jame nisu otvarane, praznjene, nije moguće preciznije donijeti mišljenje o njima, osim da se nailazi na rimskodobnu keramiku, sporadično i to često unutar profila. Prema istraženju situaciji može se zaključiti da se na cijelom prostoru uzdužnog rova glavne trase ceste i njenim sjevernim i južnim poprečnim rovovima, unutar sektora XI, XII i XII/XIII nailazi na znatniju koncentraciju ulomaka keramike, kućnog lijepa, ulomaka opeke, tragova gara. Prema nalazima nekoliko jama stupova i tragovima otpadnih jama, mogli bismo, premda tek preliminarno, zaključiti da se na lokalitetu Ivandvor, unutar navedenih sektora, naišlo na određene arheološke objekte koji upućuju na antičko rimskodobno naselje ruralnog obilježja. Ono egzistira tijekom prvih stoljeća po Kristu. Njegovo nestajanje vjerojatno je povezano s trenutkom napuštanja naselja prilikom opasnosti, kada dolazi do njegova paljenja, o čemu svjedoče znatniji tragovi gara i gorenoga kućnog lijepa.

O protezanju mogućih arheoloških nalaza od PR 1 – J, sektor XI a/XII a prema istoku i zapadu, pokusnom je sondažom istražen manji prostor južnog kraja PR 1 – J, sektor XIa/XII a. Tom je prilikom zabilježeno nekoliko nalaza. Na prostoru sonde 5, sektor XIa/XII a, uočeno je nekoliko jama stupova i otpadnih jama. Prema nalazu promjene strukture zemlje i promjeni njene boje, radi se o ukopu manjeg stupa, SJ 175 – zapuna ukopa SJ 176, tamnosmeđe boje (apsolutne nadmorske visine 112, 64 m). Uza sam ukop stupa pronađeno je nekoliko ulomaka provincijalne rimske keramike i nalaz tragova gara. Uočeno je još nekoliko jama stupova: SJ 177 – zapuna ukopa SJ 178 i SJ 179 – zapuna ukopa SJ 180. Uz ove ukope stupova, zabilježena je veća otpadna jama, SJ 181 – zapuna ukopa SJ 182.

Unutar poprečnog rova na glavni rov – jug, PR 6 – J, sektor XII a / XIII a, zapažena je, ispod humusa SJ 001 izuzetno tamna, gotovo crna zemlja, prepuna tragova gara (apsolutna nadmorska visina 112,33 m). Pretpostavili smo da se radi o znatnoj jami. Zbog obilne kiše, rov je bio napunjen vodom koju u potpunosti nismo mogli iscrpsti, ni ručnom niti strojnom crpkom. Poradi toga nismo uspjeli odrediti obilježje ove stratigrafske jedinice.

Unutar sjevernoga poprečnog rova na glavnu trasu ceste, PR 1 –S, sektor XI b nailazilo se na arheološke nalaze, koji su se gotovo svi pružali prema zapadu od polovice rova, ulazeći svojim tlocrtom podno zapadnog profila. Izuzetak čine dvije jame stupova koje su smještene cijelim svojim opsegom unutar navedenog rova. Druga je zanimljivost pojava nekoliko obrisa nalaza za koje nije sasvim jasno ukazuju li oni na određene arheološke objekte kao zasebne cjeline ili su dijelom veće. Zabilježene su odvojeno kako ne bi došlo do zabune. Ujedno, zanimljiv je i izostanak većeg broja pokretnih nalaza, kako u samom humusu (oranjem preokrenuti sloj), tako i na površini zapune ukopa. Za očekivati je mogućnost veće pojave nalaza unutar zapune ukopa koja nije praznjena tijekom ove etape pokusnih istraživanja. U sektoru XIII b, PR 2 –S, naišlo se na ulomke kućnog lijepa, ciglica i provincijalne rimske keramike, SJ 234 – zapuna ukopa SJ 235. Ovaj arheološki nalaz valja povezati s nalazom kulturnog sloja SJ 214 unutar GUR – 1, glavnog uzdužnog rova trase ceste.

Unutar šireg prostora, od sektora XIV a i b do sektora XVII a i b duž glavne trase autoceste i njenih poprečnih rovova, rezultati probnih zaštitnih arheoloških istraživanja bili su negativni. Moguće je da su probni rovovi slučajno zaobišli nalaze, premda je teško predmnijevati da nije utvrđen niti jedan arheološki pokretni

ili nepokretni nalaz, ukoliko se doista lokalitet proteže cijelom dužinom trase prema istoku.

Na prostoru trase nadvožnjaka provedeni su uzdužni rovovi na osi trase i njenom unutrašnjem rubu N – UR – J, poprečni rovovi N – PR – J i pokusne sonde. Kao i u slučaju arheološkoga probnog istraživanja duž osi trase glavne ceste, stratigrafske jedinice ne slijede u pravilnom nizu. Razlog su ponovo vremenski uvjeti koji su dnevno određivali na kojem je prostoru trase moguće provesti probno istraživanje.

Uzdužni rov, N – UR 1 – J, sektor XIII a nalazi se na spoju nadvožnjaka s glavnom trasom ceste. Položaj ovoga uzdužnog rova – sam unutrašnji rub trase ceste (prema istoku) – određen je kako bi se utvrdila granica prostiranja nalaza unutar dopuštenog prostora istraživanja.

Na apsolutnoj nadmorskoj visini 112,66 m uočena je jama s pružanjem ispod istočnog profila, SJ 217 – zapuna ukopa SJ 218 sivo/smeđe boje. U prostornom slijedu prema jugu, kasnije je uočeno još nekoliko arheoloških objekata: SJ 219 – SJ 220, SJ 221 – SJ 222 i SJ 223 – SJ 224, koji bi govorili u prilog jama ili je moguće da se radi o nekom većem, za sada neodredivom arheološkom objektu. U preokrenutom sloju (oranjem) – zapuna SJ 217, SJ 219, SJ 221 i SJ 223 nadeno je više ulomaka provincijalne rimske keramike – sive i crvenkasto-narančaste, kućni lijev i tragovi gara. Posebno se izdvaja nalaz većeg broja gorenoga kućnog lijepa. U zapuni – SJ 223, ispod humusa SJ 001, javila se tamna zemlja, prepuna tragova gara (apsolutna nadmorska visina 112,33 m) s nalazima ulomaka keramike. Posebno je zanimljiv nalaz ulomaka pitosa (pithos) s crnim premazom, koji nedvojbeno ukazuje na rimsku provincijalnu produkciju. Svi ovi nalazi ukazuju na postojanje određenog oblika naselja u razdoblju rimske antike.

Na početku sektora XIV, a uz N – UR 1 – J, izvan prostora rastera trase nadvožnjaka (uz sam njen rub prema istoku), bager je (pri okretanju) vilicom zahvatio dio humusa SJ 001. Tom se prilikom pojavilo mnoštvo ulomaka provincijalne rimske keramike i gorenoga kućnog lijepa. Prema obilježjima samih nalaza može se zaključiti da su oni izravno povezani s nalazima unutar sektora XIII a unutar N – UR 1 – J. Poradi navedenog zaključujemo da se arheološki lokalitet proteže na širem prostoru prema istoku. Premda taj prostor nije unutar trase nadvožnjaka i kao takav nije predviđen za istraživanje, smatramo da ga je nužno uključiti u buduća sustavna istraživanja.

Na prostoru nadvožnjaka, njegovom uključanju na glavnu trasu autoceste, uočena je znatnija pojava arheoloških nalaza. Prostorno se ovi nalazi povezuju s nalazima na glavnom uzdužnom rovu i njegovim poprečnim rovovima unutar sektora XI a i b, sektora XII a i b, sektora XIII a i b. Izgledno je da pripadaju istom antičkom ruralnom naselju. Posebno treba istaknuti nalaz SJ 227 – zapuna ukopa veće jame – SJ 228. Prema tlocrtnom izgledu i zapadnom profilu rova, jama je zapunjena vapnom (apsolutne nadmorske visine 112,04 m). Radi se o vapnari (?) izuzetno pravilnoga kružnog oblika koja se proteže ispod zapadnog profila (Sl 3). Vapno je gotovo čisto, bez dodataka i uslojeno je u naboju. U blizini su pronađeni ulomci sive provincijalne rimske keramike i kućnog lijepa. Vjerojatno se radi o antičkoj vapnari, za što za sada nema dovoljno arheoloških potvrda. Nužna je detaljna provjera tijekom naknadnih istraživanja. U uzdužnom rovu na nadvožnjaku, u smjeru prema istoku, slijedi nalaz kulturnog sloja SJ 273 – zapuna ukopa SJ 274, tamnosmeđe boje (na apsolutnoj nadmorskoj visini 112, 29 m). Prisutna je veća količina kućnog lijepa, tragovi gara i ulomci provincijalne rimske keramike. Radi se o rimskoj provincijalnoj keramici. Ovaj kulturni sloj,

zajedno sa SJ 269, SJ 270, SJ 271 i SJ 272, moguće čini jednu cjelinu s nekoliko jama (?) i za sada neodređenim arheološkim objektom.

U sektoru XV a nadvožnjaka koji slijede prema istoku, nalazi unutar uzdužnog rova gotovo izostaju, što ukazuje da se lokalitet na tom prostoru ne širi prema istoku.

Unutar poprečnih rovova na trasi nadvožnjaka, N – PR 1 – J, unutar sektora XIII a, sektora XIV a, potvrđeni su arheološki nalazi. Riječ je o nekoliko arheoloških objekata koji su, vjerojatno, međusobno povezani u jednu cjelinu. Zabilježili smo nalaz jedne jame, SJ 225 – zapuna ukopa SJ 226. Prema nalazu manjih ulomaka kućnog lijepa i ulomka provincijalne rimske keramike, a prema neposrednoj blizini znatne količine rimskodobnih ulomaka iz uzdužnog rova na nadvožnjak N – UR 1 – J, predmnijevamo da se radi o arheološkom objektu većih dimenzija doba rimske antike. U sektoru XIV a na nadvožnjaku N – PR 2 – J zapažena je pojava još jednoga kulturnog sloja SJ 244 – zapuna ukopa SJ 245, tamnosmeđe boje. Uočeni su ulomci opeke i keramike u zapuni ukopa koja se proteže cijelim poprečnim rovom. Arheološki objekt nije bilo moguće precizno odrediti. Unutar istog sektora, a unutar poprečnog rova N – PR 3 – J, zabilježena je kao SJ 247 – zapuna ukopa 248, pojava tragova gara i nagorene opeke. Nakon ovog sektora, prema istoku, izostaju arheološki nalazi.

Na prostoru trase petlje, unutar sektora XI. b – XX b, provedeni su uzdužni rovovi na osi trase i njenom unutrašnjem rubu P – UR – S, zatim poprečni rovovi P – PR – S i pokusne sonde. Kao i u slučaju arheološkoga probnog istraživanja duž osi trase glavne ceste i trase nadvožnjaka, stratigrafske jedinice ne slijede u pravilnom nizu. Razlog su ponovo vremenski uvjeti koji su dnevno određivali na kojem je prostoru trase moguće provesti probno istraživanje.

Prostor uzdužnog rova P – UR 1-S, sektor XI b, bilo je moguće istražiti tek pri kraju probnih arheoloških istraživanja, kada je djelomično ispražnjena voda iz rova. O vrsti i funkciji pojedinog ukopa nije se bilo moguće precizno odrediti, s obzirom da su se njihovi obrisi otežano očitavali. Uočeno je da se moguće radi o nekoliko jama koje su poredane – ukopane – jedna do druge: SJ 285 – zapuna ukopa SJ 286, sivkaste boje; SJ 281 – zapuna ukopa SJ 282, sivkaste boje; SJ 283 – zapuna ukopa SJ 284, sivkaste boje; SJ 279 – zapuna ukopa SJ 280, sivkaste boje i SJ 277 – zapuna ukopa SJ 278, sivkaste boje. Čine li ove stratigrafske jedinice određenu strukturu jednoga većega arheološkog objekata ili je svaki objekt zasebna cjelina, ostaje otvorenim upitom. Prema manjim ulomcima opeke i keramike pretpostavljamo da pripadaju rimskom vremenu. Nalaze ovoga poprečnog rova unutar sektora XI b, moguće je povezati s nalazima glavnoga uzdužnog rova i poprečnog mu rova unutar istog sektora.

Sličnu situaciju nailazimo i u uzdužnom rovu petlje P – UR 2-S, sektor XII b. U ovom uzdužnom rovu zabilježene su tri jame koje se gotovo dodiruju (kako se očitava unutar profila): SJ 287 – zapuna ukopa SJ 288, smeđe/sivkaste boje; SJ 289 – zapuna ukopa SJ 290, smeđe/sivkaste boje; SJ 293 – zapuna ukopa SJ 294, smeđe/sivkaste boje.

Moguće je pretpostaviti da se radi o jednom arheološkom objektu s nekoliko odijeljenih segmenata. Zanimljivo je da su izostali pokretni arheološki nalazi. Ovaj je prostor do nedavno oran dubokim oranjem (do 70-ak centimetara). Poradi te činjenice može se pretpostaviti da je sav materijal rasut u neposrednoj blizini i preokrenute je stratigrafije. Unutar sektora XII b/XIII b, na petlji P-UR 3-S, od arheoloških nalaza zabilježeno je neko-

liko objekata, od kojih se po nalazima izdvaja jama SJ 242 – zapuna ukopa SJ 243. Nakon sloja humusa SJ 001 zabilježena je jama većih dimenzija (apsolutne nadmorske visine 113,52 m). Na površini njezine zapune uočeni su tragovi gara i crvenkasti tragovi keramike ili opeke. Kako nije izvršeno njeno pražnjenje, o vrsti i dataciji nije moguće biti precizniji. Time je definiran sjeverni raster protezanja lokaliteta unutar petlje.

Poprečni rov unutar petlje, P – PR 1- S, smješten je na samom zapadnom početku sektora XI b (zapadna granica lokaliteta tijekom druge etape istraživanja) kako bi se odredilo prostiranje lokaliteta i njegovih nalaza prema zapadu i tako se povezal o s prethodnom etapom istraživanja – na stacionažu 62 + 700 km.

Unutar poprečnog rova sjeverne petlje, P – UR 1- S, sektor XI b, nailazi se na vrlo sličnu situaciju kao i unutar uzdužnog rova. Zabilježeno je više arheoloških objekata, za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi čine li one određenu zajedničku strukturu u smislu pripadnosti većem arheološkom objektu ili svaki djeluje zasebno, kao jame: SJ 249 – zapuna ukopa SJ 250, smeđe/sivkaste boje (nalazi tragova gara i manji ulomci kućnog lijepa); SJ 251 – zapuna ukopa SJ 252, smeđe/sivkaste boje. Radi se manjoj jami, vjerojatno od stupa, koja se nastavlja unutar zapadnog profila; SJ 253 – SJ 254, smeđe/sivkaste boje s nalazom tragova gara i manjim ulomcima cigle. Moguće vremensko određenje je rimsko razdoblje; SJ 255 – zapuna ukopa SJ 256, smeđe/sivkaste boje; SJ 257 – zapuna ukopa SJ 258, smeđe/sivkaste boje. Nalaz jame manjeg stupa. Slijedi SJ 259 – zapuna ukopa SJ 260, smeđe/sivkaste boje. Uzdužni tlocrt ukazuje na postojanje manjeg objekta. Zabilježen je nalaz ulomka provincijalne rimske keramike. Posljednji su SJ 261 – zapuna ukopa SJ 262 smeđe/sivkaste boje i SJ 267 – zapuna ukopa SJ 268, smeđe/sivkaste boje. Unutar posljednje dvije stratigrafske jedinice nisu zabilježeni pokretni arheološki nalazi.

Slijedom prema istoku, u poprečnim rovovima izostaju arheološki nalazi.

Nakon provedenih probnih zaštitnih arheoloških istraživanja druge etape unutar stacionaža 62 + 700 do 62 + 200 km, zapaženo je da se lokalitet Ivandvor prostire glavnom trasom autoceste, prostorom nadvožnjaka i petlje sa znatnom koncentracijom nalaza unutar stacionaža 62 + 700 km do 62 + 500 km. Slijedi postupni izostanak nalaza od stacionaže 62 + 400 km. Izvan stacionaže 62 + 400 km prema istoku (do 62 + 200 km), nalazi izostaju, a što bi upućivalo da se lokalitet ne prostire unutar stacionaža prema istoku. Prema obilježjima nalaza, na lokalitetu Ivandvor postojalo je, u doba rimske antike, jedno znatnije naselje ruralnog tipa. Objekti i sadržaji koji ga čine, za sada nisu jasno određeni, što će biti zadatak sustavnih arheoloških istraživanja.

Summary

In the summer and autumn of 2005, at the invitation of the Cultural Heritage Protection Administration of the Croatian Ministry of Culture, the Institute of Archaeology conducted rescue trial excavations at the Ivandvor site (site number 27) on the planned Beli Manastir–Osijek–Svilaj motorway route (the Đakovo section). In the first phase, highway stretches 62+700 to 62+250 km were excavated. In the aforementioned area longitudinal trial trenches were dug along the main road route axis, as well as on loop roads, the overpass and the access roads. Every fifty meters trenches diagonal to the main longitudinal trenches were dug. According to the first preliminary results it can be stated that at the Ivandvor site, on highway stretches 63+250 to 62+700 km, archaeological finds were found belonging to Roman Antiquity, the Middle Ages and the prehistoric periods. A part of the site between stretches 63+800 to 64+250 was sterile from the archaeological point of view. In stretches 62+700 to 62+250 km, archaeological items and finds were found which form a continuation of the Classical Antiquity finds from the previous stretch in terms of space and time. Based on the first archaeological assumptions at the Ivandvor site, the excavation of the remains of a larger Roman rural settlement from the period of the first centuries AD (first to fourth centuries) can be expected.